

Věty důvodové, příčinné

Vedlejší věty důvodové či příčinné vyjadřují důvod nebo příčinu děje věty hlavní. Vedlejší věty účelové proti tomu vyjadřují účel, kterého má být dosaženo.

SPOJKY

- **quod, quia** „protože“, „poněvadž“
- **quoniam** „protože“, „jelikož“: používá se zejména v případě, že je příčina známá nebo evidentní
- **quando** „protože“, „když“: má časovo-kausální význam, lze srovnat s českým „když“ ve významu „protože“ (např. „Když sis to nadrobil, musíš si to taky vypít.“)
- **cum causale** „protože“

Důvodové spojky lze do češtiny překládat také „**proto, že**“. Překlad spojky volíme podle toho, jak je vhodný z hlediska českého souvětí.

VÝRAZY VE VH A NEGACE

Ve větě hlavní se mohou objevit výrazy *eo, ea re, propterea, ob eam rem, ideo, idcirco* „proto“ apod.

Negace se ve větě vedlejší vyjadřuje pomocí záporky **non** nebo záporných adjektiv či příslovcí (např. *nemo, nihil, numquam* atd.).

ZPŮSOBY

Ve větách důvodových se používá indikativ i konjunktiv.

Indikativ

Používá se ve větách se spojkami **quod, quia, quoniam, quando**. Indikativ slouží k prostému konstatování důvodu, nikoliv k vyjádření postoje mluvčího k informaci, která je uvedena ve větě vedlejší.

Ad multam noctem etiam ad impedimenta pugnatum est, propterea quod pro vallo carros obiecerant et e loco superiore in nostros venientes tela coniciebant... (Caes. Gall. 1, 26, 3)

U zavazadel se ještě bojovalo dlouho do noci, protože tam nastavěli vozy jako hradbu a když naši přicházeli, házeli na ně z výše položeného kopí...

Tu id semper facis, quia semper potes; (Cic. Quinct. 35)

Ty to vždycky děláš [sc. rozděluješ řeč na části], protože vždycky můžeš.

Vos, Quirites, quoniam iam est nox, venerati Iovem illum, custodem huius urbis ac vestrum, in vestra tecta discedite... (Cic. Cat. 3, 29, 25)

Protože už je noc, Quirité, pokloňte se Jovovi, svému ochránci a ochránci tohoto města, a jděte domů...

Sed iam tempus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. (Cic. Att. 4, 5, 3)

Ale už je čas, abych se měl rád já sám, protože od nich se toho dočkat nemůžu.

Konjunktiv cizího mínění po quod

Ve větách se spojkou **quod**, méně často i se spojkami **quia** a **quando**, může být vedle indikativu také **konjunktiv**. Vyjadřuje **subjektivní postoj mluvčího** k důvodu uváděnému ve větě vedlejší, např. určitý odstup od podávané informace. Často se jedná o informaci

zprostředkovanou další osobou, proto se používá označení **konjunktiv cizího mínění**. Kromě názoru jiné osoby však může konjunktiv cizího mínění vyjadřovat, že se jedná o názor mluvčího v minulosti nebo o osobní mínění mluvčího, nikoliv o průkaznou skutečnost apod.

Užití konjunktivu se řídí pravidly **souslednosti časové**. Při **překladu do češtiny** lze subjektivní charakter vyjádřit výrazem „**prý**“ (tj. „protože prý“) nebo kondicionálem.

*Cuius etiam familiares de vi **condemnati sunt, quod tui nimis studiosi fuissent.** (Cic. Phil. 2, 4)*

Dokonce i jeho příbuzní byli odsouzeni za násilí, protože ti prý byli příliš nakloněni.

Konjunktiv po cum causale

Věty s **cum causale** jsou **vždy konjunktivní**. Užívání konjunktivu se řídí pravidly o **souslednosti časů**.

Konjunktiv po **cum causale** však **nevyjadřuje subjektivní postoj** mluvčího jako konjunktiv cizího mínění ve větách s *quod*.¹ Věty s **cum causale** jsou více méně synonymní s indikativními větami důvodovými.

Spojka **cum** se může vyskytnout v kombinaci s výrazy **quippe, utpote** „vždyť, totiž“ nebo **praesertim** „obzvláště“, které explicitně vyjadřují důvodový významový odstín. *Quippe* a *utpote* stojí před spojkou **cum** (*quippe cum, utpote cum*), *praesertim* ji může předcházet nebo za ní následovat (*praesertim cum, cum praesertim*). Spojení *praesertim cum* a *cum praesertim* lze do češtiny překládat „protože“ apod. nebo „obzvláště když“.

*Visum te aiunt in Regia, nec reprehendo, **quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim.** (Cic. Att. 10, 3a, 1)*

Prý tě viděli v Regii, a já ti to nevyčítám, protože sám jsem této výtce také neunikl.

*...sed tamen non possum reprehendere consilium tuum, **praesertim cum egomet in provinciam non sim profectus.** (Cic. Att. 1, 16, 14)*

... ale přece nemůžu kritizovat tvoje rozhodnutí, protože / obzvláště když ani já jsem neodešel do provincie.

***Erant per se magna quae gesserant equites, praesertim cum eorum exiguus numerus cum tanta multitudine Numidarum conferretur.** (Caes. civ. 2, 39, 4)*

To, co jezdcí dokázali, bylo významné samo o sobě, protože v tak malém počtu bojovali s tak velkým počtem Numidánů.

POPŘENÍ PŘÍČINY A UVEDENÍ JINÉ (NE PROTOŽE..., ALE PROTOŽE)

V latině se objevují souvětí se dvěma větami důvodovými, z nichž v jedné je vyjádřena příčina, která se popírá, a ve druhé skutečná příčina děje věty hlavní. Českým ekvivalentem jsou souvětí s vedlejšími větami uvozenými výrazy *ne protože...*, *ale protože*.

Věta s **popíraným důvodem** je v latině uvozena výrazem **non quod**, méně často **non quia**. Kromě těchto důvodových spojek se zde objevuje ještě **non quo**. Ve větě se **skutečnou příčinou** se používají výrazy **sed quia, sed quod**, ale může se objevit pouze **sed**, případně **sed tamen**. Místo zápornky **non** může být ve větě hlavní jiný výraz záporného významu, např. *neque, nemo, nihil* atd.

Po **non quod** atd. se užívá **konjunktiv podle souslednosti časů**, protože uváděný důvod je pouze myšlený. Ve větě připojené pomocí **sed quod** atd. se používá **indikativ**, protože v ní je vyjádřena příčina skutečná. Základní schéma tedy vypadá takto (u spojek samozřejmě připadají v úvahu i další, výše popsané možnosti):

¹ Konjunktiv ve větách s **cum** vyjadřuje jiný než čistě časový vztah, nikoliv subjektivní postoj mluvčího. Stejným způsobem fungují i další věty s **cum**, např. *cum concessivum* a *cum adversativum*. Na podobném principu se zakládá i rozdíl mezi větami vztažnými s indikativem a konjunktivem.

non quod + konjunktiv podle souslednosti, sed quod + indikativ

Při překladu do češtiny lze vedle „ne protože“ uplatnit často i možnost „ne proto, že“ („udělal to ne proto, že...“). Myšlenou příčinu lze do češtiny přeložit kondicionálem.

Primum igitur acta Caesaris servanda censeo, non quo probem (...), sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis atque otii. (Cic., Phil. 1, 16)

Za prvé si myslím, že je třeba zachovávat Caesarova nařízení – ne proto, že bych je schvaloval, ale protože si myslím, že je třeba se hlavně starat o klid a mír.

Cum quibus omnis fere nobis disceptatio contentioque est, non quod eos maxime contemnamus, sed quod videntur acutissime sententias suas prudentissimeque defendere. (Cic. div. 2, 150)

Přeme se a dohadujeme se skoro jen s nimi ne proto, že bychom jimi nejvíce pohrdali, ale protože se zdá, že dokážou nejbystřeji a nejrozzumněji hájit svoje názory.

Nec haec idcirco omitto quod non gravissima sint, sed quia nunc sine teste dico. (Cic. de provinciis consularibus oratio 6)

Ponechávám to stranou ne proto, že by to nebylo velmi závažné, ale proto, že to říkám bez svědka.

Sexaginta tres postero die comprehensi, a quibus praetor vim arcuerat, non quia saluos vellet, sed quia perire causa indicta nolebat... (Liv. 38, 33, 11)

Následujícího dne jsem jich zajal šedesát tři, které předtím prétor uchránil před násilím ne proto, že by mu záleželo na jejich zdraví, ale protože nechtěl po vyhlášení té věci zahynout...

Je-li zápor ve větě hlavní i vedlejší, lze místo *non quod non* nebo *non quo non* „ne protože ne“ použít spojení *non quin* se stejným významem.

Primum enim prae me tuli me nihil malle quam pacem, non quin eadem timerem quae illi sed ea bello civili leviora ducebam. (Cic. Att. 8, 11D, 7)

Neboť nejprve jsem dal najevo, že nic nechci raději než mír ne proto, že bych se nebál toho, čeho oni, ale protože jsem to pokládal za menší zlo než občanskou válku.

Ve větě uvozené *non quod* apod. se může vzácně objevit indikativ. Dochází k tomu v případě, že důvod vyjádřený v této větě je sice skutečný (ne pouze myšlený), ale není důvodem děje ve větě hlavní.

Neque vero hoc, quia sum ipse augur, ita sentio, sed quia sic existimare non est necesse. (Cic., Leg., 2, 31)

Nemyslím si to proto, že jsem augurem, ale protože není nutné si to myslet.

Morieris, non quia aegrotas, sed quia vivis. (Sen. epist. 78, 6)

Zemřeš ne proto, že jsi nemocen, ale proto, že žiješ.

Po vedlejší větě důvodové s *non quod* a konjunktivem nemusí vždy následovat další věta důvodová, ale např. věta účelová, která má spojky a konjunktiv vět účelových (tj. *non quod* + konjunktiv, *sed ut* / *ne* + konjunktiv).

Verum id feci, non quo vos hanc in hac causa defensionem desiderare arbitrarer, sed ut omnes intellegerent nec ademptam cuiquam civitatem esse neque adimi posse. (Cic. Caecin. 101)

Avšak udělal jsem to ne proto, že bych se domníval, že si u tohoto případu přejete tuto obhajobu, ale aby všichni pochopili, že nikdo nebyl občanství zbaven a že ani zbaven být nemůže.

DALŠÍ ZPŮSOBY VYJÁDŘENÍ DŮVODU

Věty vztažné konjunktivní s důvodovým odstínem

Jedním z významových odstínů, který mohou vyjadřovat **konjunktivní vztažné věty**, je i důvod nebo příčina. Stejně jako v ostatních konjunktivních vztažných větách se užití konjunktivů řídí pravidlem o **souslednosti časů**. Konjunktiv zde vyjadřuje ve srovnání s indikativními vztažnými větami příslovečný významový odstín, nikoliv subjektivní postoj mluvčího jako ve větách se spojkami *quod* (ev. *quia* a *quando*). Jedná se tedy o stejný princip jako u *cum causale* a dalších konjunktivních vět s *cum*.

Důvod může být explicitně vyjádřen výrazy ***quippe*, *ut*, *utpote***, které mohou vztažné zájmeno doprovázet. Do češtiny se překládají nejčastěji spojkami důvodových vět.

Ibi multa de mea sententia questus est Caesar, quippe qui etiam Ravennae Crassum ante vidisset ab eoque in me esset incensus. (Cic. fam. 1, 9, 9)

Tam si Caesar velmi stěžoval na můj názor, protože předtím potkal v Ravenně Crassa, který ho popudil proti mě.

Neque tamen Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis aequioribus expeditus in fuga sequeretur. (Sall. Catil. 557, 4)

A Antonius přece nebyl daleko, protože s velkým vojskem na rovnějších místech ho připraven k boji pronásledoval na útěku.

Participium spojité, ablativ absolutní

Důvodový odstín může mít také participium spojité (predikativní) a ablativ absolutní. V klasické latině není obvykle explicitně vyjádřen a zakládá se pouze na kontextu. Někdy může být důvodový význam naznačen výrazem *ut*, mimo klasickou latinu i výrazy *quippe* a *utpote*.

SOUVISLOST S JINÝMI VĚTAMI S QUOD

Větám důvodovým jsou blízké obsahové věty s *quod* po slovesech *affectuum*. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že obsahové věty stojí na pozici předmětu, kdežto věty důvodové na místě příslovečného určení. Hranice mezi nimi však nemusí být ostrá. Jejich blízkost dokládá také pronikání spojky *quia* do obsahových vět v pozdní latině.

POUŽITÁ LITERATURA

GHISELLI, Alfredo - Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino - vol. I. Teoria*. V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.

NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.

TRAINA, Alfonso - Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria*. 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.